

Dragana Antonijević, *Ogledi iz antropologije i semiotike folklora*, Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2010

Nekada se olako prelazi preko znakova interpunkcije, a znak uzvika, čini se, govori više nego ostali. Iako nije uobičajeno, prikaz knjige *Ogledi iz antropologije i semiotike folklora*, počecu upravo od jednog znaka uzvika. Naime, nakon osvrta na više-manje bespotrebnu raspravu o nazivu određenih folklornih narativa u američkoj folkloristici (da li da se označavaju kao urbane, savremne ili moderne legende), Dragana Antonijević stavlja znak uzvika – kako bi naglasila sekundarnost tog problema u odnosu na problem značenja folklornih narativa (fusnota, str. 27). I ne samo to. Taj znak uzvika jasno demonstrira najiskreniju posvećenost autorke istraživanju, kombinovanju i unapređivanju različitih teorijsko-metodoloških pristupa u analizi značenja folklornih narativa, a imperativom istraživanja i dolaska do najoperativnijih teorijsko-metodoloških pristupa prožeta je knjiga – od prve do poslednje stranice. Izaзов je još veći kada znamo da je dolazak do najoperativnijeg teorijsko-metodološkog pristupa za Draganu Antonijević permanentan, situaciono uslovljen i nikada završen proces.

U uvodnom poglavlju "O metodološkim ogledima" (5-23), razvoj folkloristike posmatra se kroz tri pravca: počevši od komparativno-filološkog i istorijsko-geografskog analitičkog modela tekstualne analize proznih oblika (prvi pravac dominantan do sredine XX veka), preko drugog pravca, u kome dolazi do pomeranja težišta analitičke pažnje sa teksta na komunikativni događaj (proisteklog iz intelektualne klime, neposredno prouzrokovane Del Hajmzovim idejama intersubjektivne etnografske stvarnosti), do trećeg pravca koji je predložio američki sociolog, socijalni psiholog i folklorista Geri Alan Fajn, a koji treći pravac pronalazi u proučavanju makrokonteksta folklora i tumačenju folklora u svetlu socijalnih struktura, posebno u uslovima globalnog društva kasnog kapitalizma (tumačenju folklora sa aspekta klase, roda, grupe, institucija i materijalne osnove društva). Osvrćući se na razvoj folkloristike, autorka naglašava njen teorijsko-metodološki eklektizam, koji je (iako se dugo vremena sagledavao kao slabost) obezbedio folkloristici elastičnost i operativnost u proučavanju savremenih društvenih fenomena. U uvodnom poglavlju naglašeno je da će predmet istraživanja biti (njegovo veličanstvo) tekst – kao proizvod složene folklorne komunikacije, a nagoveštava se i odabir metodoloških eksperimenata iz različitih disciplina – antropologije i strukturalne antropologije, semiotike, narativnih teorija i sociologije.

Prvo poglavlje "SOCIO-FOLKLORISTIKA – teorijsko-metodološki koncepti Gerija Alana Fajna" (25-92), razmatra teorijsko-metodološke koncepte američkog sociologa, socijalnog psihologa i folkloriste Gerija Alana Fajna, koji je svoj teorijsko-metodološki pristup integrisao u koncept "folklornog di-

jamanta", a koji sadrži četiri najvažnija elementa analize: socijalnu strukturu, lične imperativne, dinamiku performansa i narativni sadržaj. Ovako konceptualizovan "folklorni dijamant" obezbeđuje okvir za izučavanje folkloru u višestrukim aspektima njegovog ispoljavanja, a Dragana Antonijević predlaže njegovo korigovanje i dopunu sa kulturnim kontekstom – jer socio-ekonomska struktura, lični imperativi i dinamika performansa, mogu dati pečat narativnom sadržaju jedino ukoliko su prethodno modelovani postojećim kulturnim obrascima u nekom društvu. Autorka nagoveštava potencijal, elastičnost i operativnost "folklornog dijamanta" za razumevanje kulturnih napetosti koje nužno rezultiraju folklornim odgovorom, ističući njegov metodološki potencijal u Srbiji, konsekvantno i u ostalim društvima u regionu. Naime, dolazak velikih svetskih korporacija krajem XX i početkom XXI veka, koji donosi nove vrednosti i oblike ponašanja, remeteći stare – karakterističan za Srbiju i ostala društva u regionu – generisaće nove teme i folklorne narative, a "folklorni dijamant" pokazuje se izuzetno operativnim u njihovom istraživanju i tumačenju.

U drugom poglavlju "OD POETIKE ŽANRA DO STRUKTURE – doprinos Nade Milošević-Đorđević srpskoj strukturalnoj semiotici" (93-132), autorka razmatra antropološki i strukturalistički aspekt književno-teorijskih proučavanja Nade Milošević-Đorđević, koja je među prvim književnim folkloristima počela da primenjuje strukturalni metod na folklornoj građi u Srbiji (u analizi novela, legendarnih priča, predanja, priča o sudbini). Fokusiranje pažnje Nade Milošević-Đorđević na mehanizme kolektivnog potiskivanja neprijatnih istorijskih iskustava (koja se opiru folklorizaciji), bilo je osobito podsticajno za autorkino istraživanje ličnih kazivanja i životnih priča o nevoljama, porazima i materijalnom gubitku. U ovom delu knjige autorka primenjuje metodološka istraživanja Nade Milošević-Đorđević na priče o nacionalizaciji i postsocijalističkoj transformaciji, čija je narativno-semantička struktura najbliža tradicionalnim legendarnim pričama i pričama o sudbini. Naravno, razlika je u tome što su u gubitničkim pričama, onostrane hristijanizovane sile "zamenjene" istorijskim, društveno-ekonomskim i ideološkim silama. Redefinisane i dopunjene analize Nade Milošević-Đorđević pokazuju se, takođe veoma operativnim u tumačenju savremenih usmenoknjiževnih vrsta.

U trećem poglavlju "O STRUKTURI VREDNOSTI – interpretacija metodološkog predloga Beverli Krejn" (133-181), Dragana Antonijević razmatra predlog psihologa, antropologa i folkloriste Beverli Krejn (neapliciran od strane drugih antropologa i folklorista), koja je pokušala da dođe do strukture vrednosti tako što je spojila strukturalizme Kloda Levi-Strosa i razvojnog psihologa Žana Pijažea (doktorirala na temu "Struktura i vrednost: teorijske osnove za dijahronijsku strukturalnu analizu u proučavanju mita", gde je razmatrala analitičke doprinose strukturalističkih metoda Levi-Strosa, Propa i Pijažea). Namera autorke je da kritički preispita metodološku proceduru i rezultate analize Bever-

li Krejn, kao i da upozna stručnu javnost sa njenim radom. Beverli Krejn je u analizi vrednosti (funkcije?) folklornih narativa krenula od kognitivnog procesa, a odvijanje kognitivnog procesa objasnila je Pijažeovim radom o razvojnoj kogniciji i binarnim opozicijama Levi-Strosa. Naime, postoje dve vrste binarnih opozicija uključenih u taj proces i obe moraju da budu sprovedene zajedno da bi kognicija bila potpuna. Prva "A – ne A" opozicija rezultat je diferencijacije prethodno nepoznatih entiteta, situacija i događaja (ona je paradigmatička i dijahrona, tj. nešto mora biti percipirano kao "A", da bi nešto drugo nakon toga moglo biti percipirano kao "ne A"). Sledeća mentalna operacija uključuje opoziciju "A–Z", koja omogućuje uočavanje i sličnosti i razlika radi potpunog kategorijalnog razumevanja entiteta (ova opozicija je sintagmatska). Dakle, prateći Beverli Krejn, ukoliko kognitivne strukture ispunjavaju adaptivne funkcije, a folklorni narativi reflektuju takve kognitivne strukture – onda i metodologija analize vrednosti folklornih narativa može biti razvijena primenom procesa opisanog u proizvodnji kognitivnih struktura. Svoju metodologiju demonstrirala je na "Cimerkinoj smrti", veoma popularnoj i rasprostranjenoj urbanoj legendi u Americi. Da bi izvršila kritičko preispitivanje metodološkog postupka Beverli Krejn, Dragana Antonijević u ovom poglavlju podseća na binarne opozicije kao osnovne principe strukturalizma (na Sosirov koncept binarnih opozicija, koji su dalje razradili predstavnici Praške škole, Jakobson i Trubeckoj, kao i njihovu aplikaciju kod Levi-Strosa) i ističe nedostatke i propuste, tada inovativnog metodološkog postupka Beverli Krejn, naglašavajući njegovu inspirativnost za razmišljanje, ali i upotrebnu neprikladnost.

U završnom poglavlju "SEMIOTIKA URBANE LEGENDE" (183-236), Dragana Antonijević, na veoma uzbudljiv i instruktivan način analizira urbanu legendu "Cimerkina smrt". U metodološkom preludijumu predstavlja svoj analitičko-metodološki izbor – strukturalno-semiološki pristup Alžirdasa Žilijena Gremasa, čija se primena proteže od jezika i teksta do raznovrsnog diskurzivnog polja društvenog ponašanja, ideja i praksi. Naime, Gremas je želeo da dođe do koncepta značenja kao strukture, odnosno da osmisli minimalne uslove za pojavu i proizvodnju značenja, što je dovelo do formulisanja elementarne strukture značenja (nalazi se ispod površinske narativne strukture), koja se može predstaviti kao semiotički kvadrat, a koji je autorka čitaocima sažeto demonstrirala na primeru "zakonskih propisa". Nakon toga, Dragana Antonijević primenjuje Gremasova analitička oruđa u analizi "Cimerkine smrti" (uz preispitivanje analitičkog postupka i zaključaka Beverli Krejn), koju izvodi na dva nivoa – narativnom i dubinskom. Društveni kontekst generisanja i prenošenja legende, autorka pronalazi u socioekonomskoj i seksualnoj emancipaciji žena u američkom društvu (započetom četrdesetih, a nastavljenoj pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka), koja je kod muškaraca izazvala osećaj pretnje po društvenu stabilnost. Muško nezadovoljstvo osobito je generisala seksualna emancipacija, jer su u nesputanom ponašanju adolescentkinja mnogi videli svo-

je kćeri – tako da je bilo potrebno "pripitomiti" devojke. Duboke strukturne promene u društvu rezultirale su napetostima u odnosima muškarci : žene i očinski autoritet društva i porodice : adolescentne devojke, a za rezultirajuće napetosti bilo je potrebno pronaći adaptivno rešenje (ili međurešenje, pošto je reč o dubokoj kontradikciji). Međutim, "Cimerkina smrt" ne govori (otvoreno) o međurešenjima, već nedvosmisleno upozorava devojke šta ih čeka ukoliko ne budu sledile instrukcije društva, tj. legenda pripoveda o povratku na čvrste paternalističke okvire društva, a ne o davanju većih sloboda ženama – i produkt je muške uzdrmane dominacije, a ne ženskih liberalnih shvatanja.

Dragana Antonijević, kao jedan od najistaknutijih predstavnika Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folkloru, pažnju je fokusirala na unapređivanje različitih teorijsko-metodoloških pristupa u analizi značenja folklornih narativa, a knjiga *Ogledi iz antropologije i semiotike folkloru*, na najbolji način demonstrira inovativnost, snagu, elastičnost i operativnost teorijsko-metodološkog eklekticizma folkloristike – i osobito potencijal antropologije folkloru u istraživanju i tumačenju folklornih narativa karakterističnih za savremeno društvo!

Branko Banović

Povodom knjige Aleksandra Boškovića *Kratak uvod u antropologiju*, Beograd: Službeni glasnik, 2010.

Knjiga *Kratak uvod u antropologiju* predstavlja kritički pregled teorija koje su vremenom formirale i oblikovale antropologiju kao naučnu disciplinu. U skladu sa svojim dugogodišnjim interesovanjem za istoriju i teoriju antropologije, cilj autora je bio da na jednom mestu sažme i kritički sagleda najznačajnije teorije u antropologiji u okviru šireg istorijskog i društvenog konteksta njihovog nastajanja. Različita teorijska strujanja u antropologiji Aleksandar Bošković prezentuje ne samo hronološki već i kroz regionalne tradicije od kojih naročito ističe francusku, nemačku, američku i britansku "školu". Priča o antropologiji koja je u ovoj knjizi izložena na 144 strane i podeljena na sedam poglavlja, predstavlja skup autorovih revidiranih predavanja i članaka u domaćim i inostranim naučnim krugovima.

Antropologija u povelju

Budući da je o svakoj naučnoj disciplini neophodno razmišljati kroz poređenje sa srodnim naukama, Bošković najpre potcrtava neke od specifičnosti antro-